

اهمیت طبقه خامسه ابن سعد

استاد دانشگاه فردوسی مشهد «اهمیت طبقه خامسه در طبقات ابن سعد و تلاش محقق طباطبایی در احیاء ترجمه امام حسن(ع)» را تشریح کرد.

استاد دانشگاه فردوسی مشهد «اهمیت طبقه خامسه در طبقات ابن سعد و تلاش محقق طباطبایی در احیاء ترجمه امام حسن(ع)» را تشریح کرد.

مهدی مجتهدیه گزارش ایکن، مهدی مجتهدی؛ استاد دانشگاه فردوسی مشهد؛ شامگاه ۷ فروردین در نشست علمی «اهمیت طبقه خامسه در طبقات ابن سعد و تلاش محقق طباطبایی در احیاء ترجمه امام حسن(ع)» با بیان اینکه محقق طباطبایی، الگوی خدمت به امیرالمؤمنین(ع) و اهل بیت(ع) بود و بنده توفیق داشتم تا کتاب شناسی امیرالمؤمنین(ع) را در خدمت ایشان باشم، گفت: بنده از چندسال قبل تحقیقاتی را روی کتاب طبقات ابن سعد داشتم و معتقدم باید توجه بیشتری به این کتاب صورت بگیرد؛ برخی آن را طبقات الکبری نامیده اند که غلط است و بر اساس فهرست ندیم، طبقات کبیر صحیح است. او کتاب دیگری به نام طبقات الصغیر دارد که شامل اخبار پیامبر(ص) و طبقات صحابه است و طبقات را هم نام برده است.

وی افزود: ابن سعد این ها را از کتاب واقدی، کلبی، هیثم بن عدی و ... گرفته است؛ البته تصحیح فلوگل از ندیم سبب شده است تا داده ها از ابن سعد دچار مشکل شود و محققان دیگری هم از این طریق به خطا رفتند. چاپ های طبقات ابن سعد از سال ۱۹۰۸ در هند شروع می شود ولی مشهورترین چاپ طبقات از سال ۱۹۰۴ تا سال ۱۹۱۸ چاپ شد که برای تصحیح این کتاب از ۸ نسخه خطی استفاده شده است.

استاد دانشگاه فردوسی مشهد تصریح کرد: به بنده گفتند در نوشتن مدخل حضرت حمزه برای دانشنامه جهان اسلام از چاپ احسان عباس باید استفاده شود ولی الان متوجه شده ام این چاپ هیچ ویژگی ای ندارد و همان افسست بریل است و تنها یک مقدمه دارد. چاپ معروف عبدالقادر عطا هم همان چاپ بریل است. نکته ای که وجود دارد این است که از سال ۱۴۰۳ قمری، قسمت هایی از طبقات ابن سعد از جمله تابعین مدینه به صورت جدید چاپ شد که زیاد محمد منصور آن را چاپ کرد.

مجتهدی افزود: در سال ۱۴۰۸ قمری دوباره محقق طباطبایی، قسمت ترجمه امام حسن(ع) و مقتله را چاپ کردند. در این چاپ بخشی از طبقات ابن سعد معرفی شده است که تاکنون کسی آن را نداشته است و همان طبقه خامسه یا پنجم یعنی صفارالصحابه هستند؛ دقیقا در سال ۱۴۰۹، یک رساله دکتری در جامعه ام القرى عربستان دفاع می شود و دقیقا از همین مطالب استفاده می کند. ۱۴۱۰ یک طبقه دیگر یعنی طبقه چهارم که مرتبط با فتح مکه و بعد از آن است باز در دو جلد در رساله دکتری تصحیح می شود و شامل عباسیان و معاویه است.

استاد دانشگاه فردوسی مشهد با بیان اینکه از سال ۱۴۱۴ طبقه خامسه مورد توجه محققان نبوده است، گفت: مشکل بعد از ۱۴۱۴ یعنی ۱۴۱۸ است که دارالکتب العلمیه با تصحیح محمدعبدالقادر عطا آن را به نام الطبقات الکبری چاپ می کند آن هم در ۸ جلد و از روی بریل یعنی باز طبقات چهارم و پنجم و تابعین مدینه چاپ می شوند. به نظر بنده در مورد آسیب شناسی پژوهش های معاصر براساس طبقات ابن سعد مقاله می توان نوشت و عرض بنده به محققان و دانشجویانی که به طبقات ابن سعد مراجعه دارند این است که باید از چاپ ۲۰۰۳ به بعد یعنی ۲۰ سال قبل استفاده کنند گرچه این چاپ، پاورقی ندارد و برای پاورقی می توان به چاپ طائف در طبقات رابعه و خامسه مراجعه کرد.

مجتهدی تصریح کرد: در سال ۲۰۲۳ (۲۰ آذر ۱۴۰۲) آخرین جلد طبقات ابن سعد تجدید چاپ شده است که عنوان آن انگلیسی با مقدمه آلمانی است و هیچ کار جدیدی هم روی آن انجام نشده است؛ از ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۳ دوباره ۸ جلد و ۹ فهارس تجدید چاپ شده است یعنی در حقیقت چاپ صدسال قبل را بدون تغییر مجددا چاپ کرده اند که جنبه نوستالژیک دارد. لزوم استفاده از کامل ترین و آخرین چاپ طبقات ابن سعد

وی افزود: خلاصه بحث اینکه باید به طبقات ابن سعد با آن تصحیح های جدیدی که روی آن شده است توجه مجددی صورت بگیرد؛ ۱۰ جلد چاپ خانجی کامل شده است و مجموعا در آن، ۵۵۵۴ نفر از صحابی و تابعین در آن معرفی شده اند ولی چاپ بریل و هشت جلدی نزدیک به ۵۰۰ نفر از صحابه و تابعین را ندارند. بنابراین اجمالا عدم استفاده از کامل ترین و آخرین چاپ و عدم مراجعه به نسخ خطی دو مشکلی است که در تحقیق پیرامون این کتاب جای بحث دارد.

مجتهدی با بیان اینکه نسخه های طبقه خامسه خیلی مهم هستند، اظهار کرد: اتفاقی که در سال ۱۳۹۷ قمری رخ داد این است که مرحوم آقاعزیز طباطبایی این نسخه را کشف کرده است که ۱۱ جزء بوده است و طبقه خامسه از وسط جزء هفتم نسخه احمد ثالث شروع شده است و نسخه بعدی هم المکتبته المحمودیه در مدینه است که در نیمه قرن ششم کتابت شده و کل این طبقه خامسه است.

وی با اشاره به نامه ۷۷ نهج البلاغه افزود: بنده متوجه شدم که متن این نامه قبل از آن که سیدرضی آن را جمع کند، در طبقات ابن سعد وجود داشته است و سیوطی و دیگران هم به طبقات نسبت داده اند؛ طبقه خامسه ابن سعد کم نسخه بوده است و تنها کسی که غیر از سیدرضی در نهج البلاغه آن را نقل می کند سیوطی است و شوکانی هم از سیوطی نقل کرده است یعنی خودش به نسخه دسترسی نداشته است ولی در اختیار سیوطی بوده است ولی اینکه آن نسخه ثالث بوده یا مدینه منوره نمی دانیم ولی در هر صورت تنها کسی که دسترسی داشته است سیوطی بوده است.

اهمیت طبقه خامسه

مجتهدی با تاکید مجدد بر اهمیت طبقه خامسه و اینکه در آن شرح حال ۴۶ نفر از صحابه معرفی شده اند، اضافه کرد: فرزندان عباس، امام حسن(ع)، امام حسین(ع)، عبدالله بن جعفر بن ابیطالب، عبدالله بن زبیر بن عوام و عمرو بن هریس و ... در این اثر معرفی شده اند. با اینکه در سال ۲۰۰۱ این کتاب چاپ خانگی شده است هنوز هم به چاپ دارالکتب العلمیه ارجاع می دهند که واجد بسیاری از داده ها در طبقه خامسه نیست و پژوهشگران هم به آن توجه ندارند.

وی افزود: نسخه امام مجتبی(ع) که محقق طباطبایی آن را ترجمه کردند هم از مکتبه المحمودیه مدینه منوره گرفته شده و وقف احمد ثالث هم در آن خورده است، البته بنده از طریق یکی از دوستان در قطیف به نسخه جدیدی از مکتبه محمودیه دست یافتم و امیدوارم که مورد استفاده قرار گیرد و جدیدترین چاپ بر این اساس انجام شود. محقق طباطبایی ۱۱ سال قبل از چاپ ترجمه امام حسن(ع) و امام حسین(ع) به ترکیه رفتند و نسخه احمد ثالث را تصویربرداری و از آن نسخه برداری کردند.

استاد دانشگاه فردوسی مشهد با اشاره به اینکه آیا قصد برخی افراد از تصحیح طبقه خامسه حفظ آبروی معاویه بوده است، تاکید کرد: آقای مهدوی دامغانی تصریح کردند که قسمت امام حسن(ع) و امام حسین(ع) در طبقات وجود ندارد ولی به نظر بنده عمدی نیست زیرا ۴۴ نفر دیگر هم حذف شده اند و بحث بر سر فقدان نسخ بوده است، برداشت بنده این است که عدم چاپ طبقه خامسه در نسخ قبلی، نبود نسخه است و وقتی نسخه به دست برخی محققان رسیده است اقدام به چاپ کرده اند.

مجتهدی بیان کرد: متأسفانه دانشگاه ها با نسخ خطی بیگانه هستند و نمی دانند نسخ خطی چیست؟ ولی عملاً ما در موارد زیادی مجبوریم که به نسخ خطی مراجعه داشته باشیم.